

حسابدار دادگاهی اختیاری فراتر از حسابرسان

گفتگو با:

دکتر سعید جمشیدی فرد

حسابدار رسمی، کارشناس رسمی دادگستری

حسابداری

از این که در این گفتگوی تخصصی با ما هستید سپاسگزاریم. شما با استفاده از نتایج کار کارشناسی در حسابرسی موضوع استاندارد ۶۲۰ حسابرسی آشنایی دارید. و خوب می دانید که اتکا بر نظرات کارشناسی مسایل خاص خود را دارد. دادگاهها نیز در امور مالی و حسابداری در موارد مقتضی از کار کارشناسان استفاده می کنند. به عنوان کارشناس رسمی دادگستری، در شروع قدری از پیشینه موضوع بگویید و این که شما چقدر با این نام گذاری «حسابداری دادگاهی» موافقید؟

می‌گیرد؛ حسابداری قانونی شاخه‌ای از حسابداری است که به توانایی‌های مورد نظر برای جلوگیری، کشف و شناسایی تقلب، ابزارها و راه‌های آن می‌پردازد؛ و یا حسابداری قانونی، فعالیت اجتماعی و حرفه‌ای است که ترکیبی از حسابداری، حسابرسی، قانون و ارزشها و عملکردهای خاص آن‌ها است.

حسابداری

یعنی نظر شما این است که ترجمه واژه دادگاهی که ترجمه (Forensic) می‌باشد مقصود اصلی را بیان نمی‌کند؟

دکتر جمشیدی فرد

به نظر من بخشی از تعاریف و ویژگیها خود را در نام برگزیده برای این حوزه از حرفه حسابداری برگرفته از ترجمه انگلیسی آن، محدود کرده‌اند. در ادبیات حسابداری این حوزه از ترجمه (Forensic Accounting) موسوم شده است. واژه (Fo-rensic) در حرفه و علوم دیگر نیز مثل پزشکی و فعالیتهای پلیسی و کارگاهی به واسطه ارتباط تنگاتنگ با دانش و حرفه حقوق خصوصا بخشهای جنایی و کیفری ورود کرده است. از این رو در ترکیب از واژه انگلیسی (Forensic)، عباراتی چون تحقیقات جنایی، کارشناسی قضایی، مهارت و فنون کارگاهی، آزمایشات قانونی و از این قبیل متداول شده است. اما در حرفه پزشکی عبارت پزشکی قانونی اکنون جا افتاده که البته پشتوانه‌های مقرراتی خود را نیز داشته است. به تبع این عنوان در حرفه حسابداری عبارت حسابداری قانونی می‌تواند جامع‌تر از دادگاهی باشد لیکن به دلیل وجود عنوانی چون بازرس قانونی موضوع قانون تجارت این عبارت نیز نمی‌تواند بار کامل ابعاد آن چه به عنوان حسابداری دادگاهی می‌گوییم، به

دکتر جمشیدی فرد

تعاریف و ویژگیهای متعددی از آن چه به عنوان «حسابداری دادگاهی» موسوم است ارائه و حتی با عناوینی چون «حسابداری قانونی»، «حسابداری قضایی» و یا «حسابداری ضد تقلب» مطرح می‌شود. به دلیل گستردگی ابعاد موضوع و انعکاس نظرات برگرفته از تجربیات، اجماعی در تعریف و نامگذاری آن مشاهده نکرده‌ام. بنابراین با وجودی که عبارت حسابداری دادگاهی را کامل نمی‌دانم برای جلوگیری از پراکندگی عنوان از عبارت حسابداری دادگاهی در مطالب استفاده می‌کنم و در این جا به طرح بعضی از تعاریف و سپس نظرات خود می‌پردازم. نمونه‌ای از آن‌ها عبارتند از: علم گردآوری و ارائه اطلاعات مالی به شکلی که در دادگاه بر علیه متهم جرایم اقتصادی قابل قبول باشد؛ تمرکز اصلی حسابداری دادگاهی روی تجزیه و تحلیل تبیین‌کننده پدیده‌ها شامل کشف طرفین و اثرات آن در حوزه سامانه حسابداری است؛

حسابداری

به نظر شما رابطه حسابداری دادگاهی و مفاهیم تقلب چیست؟

دکتر جمشیدی فرد

حسابداری دادگاهی متکی بر مثلث تقلب به شناسایی نقاط ضعف سیستم مالی و پیدا کردن مظنون در موارد تقلب است؛ دانشی است که زمینه‌ساز پیدایش آن، قوانین و مقررات حاکم بر دنیای تجارت، برای جلوگیری از تقلبات و برخورد با متخلفین است؛ به کارگیری اصول، تئوریها و نظامهای حسابداری در خصوص حقایق یا فرضیه‌های مورد بحث در یک اختلاف حقوقی (قضایی) است و شاخه‌ای از دانش حسابداری را دربر

در عمل موضوع فعالیت حسابداری دادگاهی

با فرایند حسابرسی و اصول و ضوابط حرفه‌ای آن

نزدیکی بیشتری دارد تا حسابداری

دادگاه‌ها از خدمات کارشناسان رسمی

برای احراز ادعای بدهکار مبنی بر ناتوانی در تادیه دیون

در تاریخ معین و بر اساس تراز اعلامی استفاده می‌کنند

می‌توان واژه حسابداری را توجیه و تحلیل کرد اما در عمل کار موضوع فعالیت حسابداری دادگاهی با فرایند حسابرسی و اصول و ضوابط حرفه‌ای آن نزدیکی بیشتری دارد.

سپاس

با توجه به این نگاه تئوریک در رابطه با تقلب به عنوان یکی از موضوعات پرتکرار در کار حسابدار دادگاهی که معادل انگلیسی آن واژه (Fraud) می‌باشد، چه نظری دارید؟ آیا فاصله انتظارات (expectation gap) این‌جا هم دیده می‌شود؟

دکتر جمشیدی فرد

از همین دست ترجمه در مورد معادل واژه (Fraud) برای تقلب در حرفه وجود دارد. از آن‌جا که مصارف، کاربرد و معانی برخی واژه‌های یکسان در علوم و حوزه‌های حرفه‌ای و اجرایی می‌تواند متفاوت باشد، دقت در این ترجمه و واژه‌گزینی می‌تواند به کاهش انتظارات از حرفه کمک کند. واژه تقلب در ادبیات حقوقی و جرم‌نگاری و آن‌چه در رکن و عنصر قانونی جرم تحلیل و تفسیر می‌شود با معادل ترجمه شده‌ای که ما حسابداران برگزیده و عموماً در محدوده گزارشگری مالی و انتساب چند اقدام مجرمانه مشخص نظیر فریبکاری و گول‌زدن عامدانه به‌منظور تمایز آن از تحریف به‌کار می‌بریم متفاوت است. این تفاوتها در بسیاری از موارد موجب سوءتفاهمات، انتظارات و انتقادات بعضاً بی‌جا و ناآگاهانه از حرفه شده است. دامنه تقلب در محیط حقوقی و حتی عمومی با واژه تقلب در ادبیات حسابداری تفاوت قابل توجهی دارد اما محیط عمومی مطالبه‌اش را طبق تعریف خود از ما می‌کند. به‌نظر من این عبارت که «...؛ پس حساب‌برسان کجا

دوش بکشد. شاید اگر عنوان مفتشین موضوع قانون تجارت مصوب سال ۱۳۱۱ منسوخ و غریب نمی‌نمود، بار معنایی و تداعی‌کننده عرفی آن می‌توانست تمایزی از حسابدار، حسابرس و کارشناس به‌وجود آورد.

واژه دادگاهی از جامعیت لازم برای نامگذاری حوزه فعالیت حسابداری دادگاهی برخوردار نیست. خدمات موسوم به حسابداری دادگاهی مورد تقاضای بالفعل و بالقوه طیف وسیعتر از مراجع قضایی و دادگاه‌ها شامل مراجع شبه قضایی و حاکمیتی غیرقضایی، شرکای اقتصادی و تجاری، مدیران و صاحبان کسب‌وکارها و مشاوران است. بنابراین متقاضیان خدمات فقط دادگاه‌ها نمی‌باشند بلکه هرگونه اختلافی که در حوزه دانش و مهارت‌های تعریف شده را دربر می‌گیرد.

در عین حال، به‌واقع نزدیکترین بخش تخصصی و عملیاتی این حوزه، کاری است که کارشناسان رسمی دادگستری به‌طور اعم و حسابداران و حساب‌برسان کارشناس رسمی به‌طور اخص به‌پشتوانه قوانین و مقررات با سابقه رسمیت قانونی قریب ۸۰ ساله انجام می‌دهند. علاوه‌بر صلاحیتهای تخصصی کارشناسان رسمی، مزیت و نکته بارز فرایند کارشناسی امکان دسترسی به اطلاعات و مستندات موضوع ارجاعی فراتر از آن‌چه عموماً از ناحیه مدیران بنگاه‌های اقتصادی و شرکتها در اختیار حساب‌برسان قرار داده می‌شود، است. کارشناسان به حکم و حمایت قانون مقامات قضایی قادر به دسترسی وسیعتری به شواهد و مدارک موضوع کار ارجاعی دارند و طبعاً نتایج قابل اتکاتری برای تصمیم‌گیری فراهم می‌آورند.

نکته دیگری که در نامگذاری جای بحث دارد این‌که اگر چه شاید با نظیر قراردادن حسابدار مستقل برای حسابرس مستقل

و اخلاق در حرفه حسابداری و حسابرسی تعریف و تشریح می‌کنیم. با این حال، حسابداری دادگاهی حاوی ترکیباتی از علوم، مهارتها و فنون و تجربیات دیگر است. ظرفیتهای هم علمی و هم عملی و کاربردی در تمامی رشته‌های مرتبط در این زمینه شامل حقوق، فناوری اطلاعات و نوین، روانشناسی، شناخت کسب‌وکار و مدیریت بنگاه‌ها، تسلط بر ساختار و ادبیات پولی بانکی، بازار سرمایه و بیمه و آگاهی از تجاریت و فعالیتهای بین‌المللی، در محدوده حسابداری دادگاهی قرار می‌گیرد.

رشته حقوق سهم مهمی در این میان دارد. اگر چه در حسابداری دادگاهی از نظر ما حسابداری و حسابرسی محور است، اما سطح دانش و ادبیات حقوقی حسابداران در این حوزه باید بیش از آن چه در فعالیتهای حرفه‌ای معمول شامل قانون خوانی و اطلاعات قوانینی چون تجارت و مالیات باشد. زیرا بستر وقوع موضوعات ارجاعی در بخشی از علم حقوق است که در یک تقسیم‌بندی حقوق مالی در مقابل حقوق غیر مالی خوانده می‌شود است. حتی گوشه‌هایی از حقوق غیر مالی مثل خانواده، ارث، وصیت، ... نیز از آثار مالی برخوردار است. پس هرگونه اختلاف در حوزه‌های حقوق مالی شامل قراردادهای مالکیت، اموال و داراییها و تعهدات و دعاوی اشخاص حقوقی اعم از این که در مراجع قضایی، شبه قضایی و داوری و یا از طریق میانجی و به‌کارگیری مشاور که بنا به حل و فصل باشد، محیط تقاضای حسابداری دادگاهی است. بنابراین، صرف دانستن کلیات حقوق برای ارائه خدمات موصوف کافی به مقصود نیست بلکه برخورداری از دانش کافی در زمینه‌های مفاهیم، اصول و قواعد و منابع علم حقوق، تحلیل و تفسیر و استنتاج، دلایل و چگونگی اثبات حق، جرم‌شناسی خصوصا در جرم‌های مرتبط با حوزه تجارت و کسب‌وکار مانند اختلاس، کلاهبرداری، تدلیس، جعل، رشوه، قاچاق، مسئولیت مدنی و آثار آن، چگونگی تشخیص و تعیین خسارت و ضروریان و همچنین آیین دادرسی و جنبه‌های تشریفاتی امری ضروری است. در این صورت می‌توان انتظار داشت کیفیت کار تخصصی و به تبع آن امر قضاوت بهبود خواهد یافت.

مهارت‌های تحقیق و جستجو و دسترسی به سامانه‌ها، به‌کارگیری نرم‌افزارها و رایانه و دسته‌بندی اطلاعات، در بخش فناوری اطلاعات جنبه‌هایی از فرایند عملیاتی و ابزاری موثر

بوده‌اند، بر گرفته از همین برداشت‌های نامتقارن است. این که در خارج از حرفه انتظاراتی برای تامین نیازهای محیط از جمله پیشگیری، رسیدگی، کشف و مبارزه با فساد، تقلب، پولشویی، سوءجریانات و هرگونه فعل و ترک فعل مجرمانه وجود دارد کاملا به‌جاست اما تامین‌کننده این خدمات حسابرسانی که باید در چارچوب اصول و ضوابط حرفه‌ای حسابداری و حسابرسی نسبت به صورتهای مالی اظهارنظر کنند، الزاما نیستند و توقع پاسخگویی انحصاری از آنان در این زمینه‌ها، آدرس ناقص و غلط دادن است.

سازمان

با توجه به توصیف خوب و جامع شما از مساله تعریف مفهوم حسابداری دادگاهی جمع‌بندی شما از وجود این فاصله انتظارات چیست؟

دکتر جمشیدی فرد

بنابراین مطالب، می‌خواهم نتیجه‌گیری کنم که تعریف جایگاه اختصاصی حسابداری دادگاهی کمک می‌کند که متقاضیان خدمات در زمینه شناسایی و کشف، پیشگیری و مقابله با جرم‌های مالی به نشانی دقیقتری هدایت شده و درخواستها بطور تخصصی‌تر تامین گردد. در این صورت درک درست‌تری در جامعه برای ادعاها و انتظارات به‌وجود آمده و فشار نابه‌جا از بخش حرفه‌ای حسابرسی برداشته می‌شود. در نامگذاری و تعریف حوزه فعالیت حسابداری دادگاهی با در نظر گرفتن آن چه موجب بروز فاصله انتظارات برخی از استفاده‌کنندگان از خدمات حرفه‌ای در مقایسه با چارچوب حرفه‌ای مبتنی بر اصول و ضوابط حرفه‌ای می‌شود، باید تجدید نظر کرد. این امر مستلزم تشکیل نهاد و تشکل مستقل قانونی برای حسابداری دادگاهی و تمرکز بر تدوین و توسعه ادبیات اختصاصی و انجام تحقیقات تطبیقی هم در انطباق با رشته و دانش‌های مرتبط و هم بهره‌گیری از تجربیات و دانش تولید شده خارجی آن است.

سازمان

در رابطه با دانش مورد نیاز حسابدار دادگاهی برایمان صحبت کنید این که محوریت با کدام دانش است؟

دکتر جمشیدی فرد

ما حسابداری دادگاهی را با محوریت دانش، مهارت، تجربه

بدهیها»، خدمات حسابداری دادگاهی در این زمینه را چگونه ارزیابی می‌کنید؟

دکتر جمشیدی فرد

در سالهای اخیر فرصتهای قانونی که برای فرار از ایفای تعهدات و پرداخت بدهیها به بانکها به وجود آمده موجب شده تا بخشی از بدهکاران بانکی با اعلام ورشکستگی درخواست صدور حکم از مراجع قضایی کرده تا در صورت تایید دادگاه، مطالبه بخشی از بدهیها شامل فروغ و جرایم توسط بانکها ناممکن گردد. از این رو، دادگاهها از خدمات کارشناسان رسمی برای احراز ادعای بدهکار مبنی بر ناتوانی در تادیه دیون در تاریخ معین و بر اساس تراز اعلامی استفاده می‌کنند تا بدین وسیله به عنوان ورشکسته بلاتقصیر دادگاه را مجاب به صدور حکم ورشکستگی و فرار از دین نمایند. در حال حاضر این فرایند به عنوان خدماتی که در زمره حسابداری دادگاهی قرار می‌گیرد توسط مراجع قضایی شناسایی و ارجاع می‌گردد. در همین زمینه و همچنین موضوعات تخصصی تجاری خوشبختانه شعب اختصاصی در قوه قضاییه تشکیل شده که فرایند قضایی توسط قضات و حقوقدانان مجرب صورت می‌گیرد.

سپاس

مدل پیشنهادی شما در خصوص آموزش دانشگاهی حسابداری دادگاهی چیست؟

دکتر جمشیدی فرد

با توضیحات اشاره شده، تقویت هویت حسابداری مستلزم بازنگری در سیلابسهای درسی رشته حسابداری است. اضافه شدن واحدهای درسی حقوق شامل حقوق مدنی، تقویت واحد حقوق تجارت، حقوق عمومی، آیین دادرسی و حقوق جزا، بازنگری در محتوای مطالب کامپیوتر، مدیریت، سیستمهای اطلاعاتی در سطح دانشگاه و راهاندازی شکل حسابداری دادگاهی که هم باعث انتظام این حوزه شده و هم تدوین اصول و ضوابط اختصاصی، آموزشهای کاربردی، اعطای مجوزهای صلاحیتی، لازم الاجرا کردن آیین رفتار حرفه‌ای و حمایت حرفه‌ای را به عهده گیرد ضروری است.

سپاس

از این که با حسابرس به گفتگو نشستید کمال تشکر را

بر «سرعت و سهولت» نیل به اهداف کار ارجاعی به منظور کشف و پیشگیری از جرم است. از آن جا که در مرحله رسیدگی و کشف جرم استفاده از روشهایی چون پرس و جو، مصاحبه و حتی بازجویی و ارتباط با اشخاص مرتبط، مطلع و مظنون اجتناب ناپذیر و عموماً ضروری است، دانش روانشناسی موثر و راهگشاست. در این زمینه شخصاً برای احراز عنوان رسمی در زمینه مشاوره در امور ورشکستگی اشخاص در خارج از کشور ملزم به گذراندن یک ترم دانشگاهی روانشناسی اختصاصی شدم و از آن بسیار بهره بردم. بازارهای پول و سرمایه و همچنین بیمه از محیطهای مستعد برای پولشویی و جرایم مالی سازمان یافته داخلی و بین‌المللی است که حسابداری و کارشناس در حوزه قضایی و دادگاهی باید در سطحی قابل قبول به ادبیات این بازارها تسلط داشته تا بتواند ساختار سازیها و لایه‌چینیهای احتمالی و گردش عملیات و ارتباط آنها را کشف و پازل را تکمیل کند. علاوه بر این حسابداران دادگاهی در فرایند کار ارجاعی موضوعات را موشکافانه و دقیقتر و با فروض متعدد بررسی و با هوش و درایت بیشتری برنامه‌ریزی می‌کنند بنابر این بدون توجه به سطح اهمیت در حسابرسی، هر حدس و گمان و سرنخی که بتواند در کشف واقعیات و رفع ابهامات موثر باشد مورد توجه قرار می‌گیرد.

سپاس

موضوع حسابداری دادگاهی تاجه میزان بین افراد حرفه‌ای شناخته شده است؟

دکتر جمشیدی فرد

با اوصافی که از حسابداری دادگاهی اشاره کردم، میزان شناخت از آن نسبی و بسیار متفاوت است. مثلاً در داخل حرفه ابعاد حسابداری و حسابرسی در بین کارشناسان رسمی حسابداری و حسابرسی و خصوصاً آنان که تا سطح بالای حسابرسی کار و فعالیت کرده‌اند بسیار خوب است اما عموماً این شناخت تجربی و غیرسیستماتیک است. به عبارتی این تجربیات مبتنی بر چارچوب و ضروریاتی که در تعاریف حسابداری دادگاهی عنوان شد نیست. تصور می‌کنم با ایجاد تشکیلی رسمی در این زمینه و همچنین آموزش منظم و سیستماتیک بسیاری از نقایص علمی و دانشی قابل پوشش و جبران باشد.

سپاس

با توجه به موضوع «ورشکستگی و عدم توانایی پرداخت